

Võõrkeel ja Eesti ettevõtted

2001. aastal uurisid Tartu Ülikooli õppejõud Helgi Andresson ning Tallinna Tehnikaülikooli dotsent Viktoria Umborg võõrkeelte kasutamist Eesti ettevõtetes.

V i k t o r i a U m b o r g

Tallinna Tehnikaülikooli Keeltekeskuse dotsent

Võõrkeelte oskamise ja kasutamise analüüs ettevõtetes on Eestis esmakordne, kuid näiteks Soomes tehakse analoogilisi uuringud regulaarselt juba mitu aastat (1). Eestis ajendas seda uuringut tegema ka võõrkeelte õpetamise mahu vähendamine Eesti avalikõiguslikes ülikoolides. TTÜ-s on mahtu vähendatud neljalt semestrilt kahele, 256 auditoorselt tunnilt 80-le (40 tundi bakalaureuse- ja 40 magistriõppes). Igapäevane praktika näitab, et isegi see napp võõrkeeleoskus, millega abiturient astub ülikooli, muutub ülikooli ajal kehvemaks, kui võõrkeeli õpitakse ainult 40–80 tundi. Euroopa Liitu astunud Eestis on aga vaja osata võõrkeeli senisest paremini, mitte halvemini. Eriti puudub see ettevõtteid. Saksamaal tehtud uuringud osutavad, et edukas koostöö välismaa partneritega sõltub kuni 90 protsendi ulatuses töötajate võõrkeelteoskusest (2, lk 68).

Tööpakkumiste analüüs

Uuringu esimese osana viidi läbi tööpakkumiskuulutuste kvantitatiivne analüüs, et teha kindlaks, missuguseid võõrkeeli ja millise tasemega keeleoskajaid Eesti ettevõtted vajavad. Analüüsi ajalehtedes Eesti Ekspress, Postimees, Eesti Päevaleht ja SL Õhtuleht jaanuarist maini 2001 ilmunud sadat kuulutust. Kuulutusi ei valitud sisu järgi,

vaid võeti vaatluse alla kõik Eesti ettevõtete kuulutused. Kõigist kuulutustest 70-s märgiti võõrkeelteoskust kui vajalikku nõuet. 20 kuulutust ei nõudnud võõrkeeleoskust ega kõrgharidust ning kümnes kuulutuses nõuti kõrgharidust, kuid mitte võõrkeeleoskust.

Kõige rohkem on kuulutusi, kus töökohta taotlejalt nõutakse kaht võõrkeelt, järgnevad kuulutused ühe võõrkeele nõudmisega, viies kuulutuses vajatakse kolme võõrkeele ja kahes nelja võõrkeele oskusega töötajaid.

Selgub, et kõige rohkem nõutakse inglise (62 kuulutust) ja vene (38), seejärel saksa (15) ja soome (9) keele oskust. Ühes kuulutuses nõutakse rootsi keele oskust.

Põhiliselt nõutakse (eriala)võõrkeele head ja kõrgtaset (78 kuulutuses 100-st). Sellist taset ei saa omandada ainult üldhariduskoolis, ka 80 tunnist, mis on antud keele õpetamiseks Tallinna Tehnikaülikoolis, ei piisa erialakeele kõrgtasemel omandamiseks.

Ankeetküsitlus

Lisaks töökuulutuste analüüsile koostasime küsitluslehe, mille saatsime e-posti teel enam kui 500 ettevõttele. Vastuseid laekus sajast ettevõttest.

Ankeedi tagasi saatnud asutustest asub 42 Tallinnas, ülejäänud 58 on jao-
tunud üle riigi. Juriidilise vormi järgi on

40 küsitletud ettevõtetest aktsiaseltsid, 26 osaühingud, 10 füüsilisest isikust ettevõtjad ning 24 ei andnud sellele küsimusele vastust.

Enamik küsitlusele vastanuist (76%) olid juhtivatel ametikohtadel. Sekretäre või asjaajajad oli täitjate hulgas 15%, neist 3% sekretärid-tõlgid ja 2% sekretärid-raamatupidajad. 9% küsitluteest ei nimetanud oma ametit.

Selgus, et neis ettevõtetes, mis suhtlevad rahvusvaheliselt nii kirjalikult kui ka suuliselt, on töötajaid 13 majandusvaldkonnast, enamik neist tehnilise või majanduskõrgharidusega (73%).

Ankeedivastuste analüüs

Küsimusele, kas ettevõtte töötajad peaksid oma võõrkeelteoskust parandama, vastas 67% küsitluteist jaatavalt, 26% ei osanud vastata ja ainult 7% ei pidanud seda vajalikuks. Ülekaalukas enamuses firmades ei oska töötajad edukaks majandussuhtluseks piisavalt võõrkeeli.

Ankeedi küsimusele “Kui tähtis on võõrkeeleoskus Teie firma seisukohalt?” vastas 64% küsitluteest “väga tähtis” ja 36% “tähtis”. Ainult 1% ettevõtetest ei olnud veel kontakte välismaa partneritega.

Küsitlus näitas, et enamik firmadest kasutab välispartneritega suhtlemiseks mitut võõrkeelt. Näiteks 45 ettevõttes suheldakse partneritega neljas võõrkeele

les, 33 ettevõttes kolmes ja 16 kahes keeles. Ainult kaks ettevõtet kasutab üht võõrkeelt. Kolmes ettevõttes kasutatakse suhtluseks viit võõrkeelt ning ühes ettevõttes ei kasutata üldse võõrkeeli.

63 ettevõtet 100-st märkis põhiliseks või ainsaks välispartneritega suhtlemise keeleks inglise keele. Saksa keelt kasutab põhikeelena 20 firmat, järgnevad soome ja vene keel (kumbki kaheksa ettevõtet) ning ainult üks firma ei kasutata üldse võõrkeelt.

Võõrkeelte kasutamist ettevõttes uuriti kahe kriteeriumi alusel: esmalt selgitati välja, milliseid võõrkeeli üldse kasutatakse, ja seejärel, missugust keelt kasutatakse põhilise võõrkeelena. Mõlema kriteeriumi järgi on inglise keel esimesel kohal. Saksa keel on teisel kohal, seda kasutab põhikeelena 20 ettevõtet. Aeg-ajalt kasutab saksa keelt suhtluseelena 66 ettevõtet 100-st. Vene või soome keelt kasutab mittepõhikeelena vastavalt 86 ja 71 ettevõtet.

57 firmat 100-st kirjutab mitu võõrkeelset kirja päevas, 10 ettevõtet mitu teksti nädalas ja 9 mitu teksti kuus. See näitab, et võõrkeelseid tekste koostatakse suhteliselt sageli. Seega tuleb võõrkeeleõpetust võtta kutsealase ettevalmistuse olulise osana.

Kõige sagedamini kirjutatakse võõrkeeles järelepärimisi ja tellimusi (vastavalt 78 ja 77 ettevõtet 100-st), kõige vähem kutseid ja tänukirju (44 ja 39).

Suuremas osas firmadest (56) koostatakse ärikiri kohe võõrkeeles, 7 firmat koostab teksti esialgu emakeeles ja lasseb siis tõlkida võõrkeelde, teistes firmades (36) kasutatakse mõlemaid variante.

Firma enda tarbeks koostatakse võõrkeeles kõige sagedamini lepinguid (52 firmat 100 vastanut) ja firma prospekte (50). Suure protsendi võõrkeelsetest tekstidest moodustavad volitused (37 ettevõtet), protokollid (36) ja aastaaruanded (35), natuke vähem koostatakse ettevõtte põhikirju ja audiitori aruandeid (25). Nende tekstide koostamist võõrkeeles meie ülikoolides seni kahjuks ei õpetata, seda ei võimalda võõrkeeleõpetuse väike arv.

Küsitluslehel oli ka küsimus "Kas neid dokumente kirjutatakse iseseisvalt või kasutatakse selleks professionaalsete tõlkijate abi?". Vastati, et ülaltoodud

tekstide koostamine nõuab erialakeele kõrgtasel. Selle tasemega saab ise hakama 37 firmat 100-st. Seitsmes firmas kasutatakse tõlkijate või advokaadibüroo teenuseid, 30% firmades kasutatakse mõlemaid variante ja 25% ei vastanud küsimusele.

Ainult kolmes ankeedile vastanud ettevõtetest ei teki töötajatel raskusi võõrkeelse teksti kirjutamisel või tõlkimisel. Kõige suurema probleemina märgiti võõrkeelse terminoloogia puudulikkust valdamist (47 ettevõtet). Seejuures mainiti heade erialasõnastike defitsiiti. Eriti terav on see probleem firmades, kus töötatakse välismaise emafirma instruksioonide ja teiste dokumentidega.

Järgmise probleemina märgiti võõrkeele grammatika ebapiisavat tundmist (36 ettevõtet) ning üldkeele vähest oskust (20). Kõige vähem on raskusi kirja või dokumendi teksti ülesehitamise ja vormistamisega (kuidas alustada ja lõpetada teksti, minna üle ühelt osalt teisele, missuguseid punkte peab sisaldama näiteks lepingu tekst jne; kuhu kirjutada aadress või allkiri, kuidas pöörduda kellegi poole jne).

Võõrkeeleõpetus kõrgkoolis

Mida oleks vaja õpetada kõrgkooli võõrkeeleõpetuses? Sellele küsimusele vastati, et terminoloogia ja grammatika õpetamise kõrval on vaja pöörata suurt tähelepanu üldkeele ning vastava rahvusriigi kultuuritausta ja kultuuridevaheliste erinevuste käsitlemisele (57 vastanut 100-st). Väga vajalikuks peeti läbirääkimisuskust võõrkeeles (53 vastanut), diskuteerimiskust (45), ärikirjade kirjutamise ning erialatekstide tõlkimise oskust (33), seejärel märgiti telefoni-suhtluse (32), presentatsiooni (29) ning erialateksti anoteerimise oskust (13%).

Mõningaid siin nimetatud oskusi arendatakse Eesti ülikoolides juba mitu aastat, nagu ärikirjade ja kokkuvõtete koostamine, telefonikõne ja presentatsiooni läbiviimine. Vähem tõlgitakse tunnis erialatekste, kuid üldse ei õpetata (tundide vähesuse tõttu) erialateemadel diskuteerimist ja läbirääkimisi. Paljudes riikides (Taanis, Soomes, Norras jm) tegeldakse viimatimainituga juba üle 20 aasta. Taani ülikoolides, näiteks Lõuna-Taani Odense Ülikoolis on õppekavas aine "Läbirääkimised võõrkeeles", mida

õpetatakse kahe semestri jooksul (kokku 104 tundi).

"Teiste ettepanekute" all tegid mõned vastajad huvitavaid, kuid ebareaalset ettepanekuid, näiteks soovitati kõrgkoolis õpetada dialekte ja simultaantõlget.

Üliõpilased käivad juba ammu välismaal praktikal. Võõrkeelset "töölevõtu intervjuud" õpetatakse mitu aastat ka Tallinna Tehnikaülikoolis. Ettevõtete ettepanekute hulgas oli soovitus õpetada rohkem Skandinaavia keeli, sest Rootsi, Taani ja Soomega on väga tihe koostöö.

Järeldused

Nõudlus võõrkeelte järele on Eesti majanduses väga suur, võõrkeeli kasutab 99 ettevõtet küsitlusele vastanud 100 ettevõttest. Kuulutuste analüüsist selgub, et 70 ettevõtet vajab hea võõrkeeleoskusega töötajaid. Suuremas osas firmadest kasutatakse mitut võõrkeelt. Kõige sagedamini kasutatakse inglise, vene, soome ja saksa keelt, kusjuures inglise ja saksa keelt kasutatakse kõige sagedamini põhikeelena.

Uurimus näitas, et ainult üldkeele oskusest ei piisa, et välismaa partneritega edukalt suhelda. Vaja on osata ka erialakeelt, mida ei saa omandada mitte keskkoolis, vaid kõrgkoolis.

Tuleb muuta suhtumist võõrkeele kui teisejärgulise, mitteprofileriva aine õpetamisse ülikoolides. Võõrkeeleõpe on alati kuulunud akadeemilise hariduse juurde. Kõrgharidusega spetsialistil ei ole (eriala)võõrkeelt valdamata võimalik oma oskusi ühinenud Euroopas rakendada.

Kirjandus

1. Tiittula, L. Schriftliche Kommunikation im finnisch-deutschen Handel und ihre Herausforderungen für den berufsbezogenen Deutschunterricht. *Finland XV. A Finnish Journal of Applied Linguistics*. Themenheft: Fremdsprachliches Textverstehen. Hrsg. Von Ewald Reuter. Jyväskylä, Universität Jyväskylä, 1995. 70–84.

2. Warthun, N. *Interkulturelle Kommunikation in der Wirtschaft*. Bochum, 1997.